

Dit is een post-print versie van een artikel dat gepubliceerd werd in:
Tijdschrift voor Criminologie 52 (2), 170-185.
Dit tijdschrift kan gevonden worden via <http://www.criminologie.nl/tvc/index.html>

Migratie en mobiele daders

Heling bij rondtrekkende dadergroepen*

Stijn Van Daele en Tom Vander Beken

Sinds ongeveer een decennium krijgen politie instanties in West-Europa af te rekenen met (Zuid)Oost-Europese daderbendes die al dan niet tijdelijk in West-Europa verblijven, vele eigendomsdelicten plegen en zeer mobiel zijn. Vraag is echter hoe men deze mobiliteit moet beschouwen. Gaat het om een tijdelijke verplaatsing of is er sprake van migratie? Dit artikel rapporteert over een onderzoek onder rondtrekkende daders veroordeeld voor heling. Uit deze bevraging bleek dat deze heling zowel in West-Europa als in het thuisland kan plaatsvinden. Samen met heling lijkt ook het zwaartepunt van de sociale contacten van deze daders op een van beide plaatsen gelegen. Deze heterogeniteit geeft aan dat het weinig zin heeft om te proberen dé Oost-Europese bendes bestrijden omdat het om verschillende dadertypes met een verschillende achtergrond gaat.

Eigendomsdelicten gepleegd door (Zuid-)Oost-Europese daders krijgen ruime aandacht vanuit de politiepraktijk en beleid (De Raedt, 2006; De Ruyver, 2006, 5; Dupuis, 2004, 34; Korps Landelijke Politiediensten, 2008, 146). Deze aandacht manifesteert zich zowel in Nederland als in België. Toch is de invulling die beide landen aan dit crimineel fenomeen geven deels verschillend. In Nederland ging men er lange tijd vanuit dat mobiele daders slechts kort in West-Europa verblijven. Onder meer in de definitie die werd opgesteld bij het project Polaris werd melding gemaakt van het gebruik van een *hit-and-run* tactiek (Boersma, 2006; Van der Laan & Weenink, 2005). In dit project, uitgevoerd door de KLPD Dienst Nationale Recherche, werd het mobiel banditisme vanuit Polen en Litouwen onder de loep genomen. Specifiek ging het om deze criminaliteit in Noord- en Oost-Nederland. Politiediensten in België besteden eveneens aandacht aan deze daders, maar maken ook melding van ‘rondtrekkende daders’ die hier langere tijd blijven of zelfs een definitieve verblijfplaats in België hebben. De definitie van het begrip ‘rondtrekkende daders’ omvat in de eerste plaats

* De auteurs zijn de Belgische Federale Politie en in het bijzonder Directeur Eddy De Raedt van de Centrale Directie van de strijd tegen de criminaliteit tegen goederen, zeer erkentelijk voor de financiering en ondersteuning van dit onderzoek.

daders die opereren vanuit het buitenland. Daarnaast maakt men ook melding van daders die een uitvalsbasis hebben in een van de Belgische grote steden (FOD Justitie e.a., 2007; *Kadernota Integrale Veiligheid*, 2004). Dit artikel stelt zich tot doel te achterhalen om welke verschijningsvorm(en) het specifiek gaat, hoe de sociale organisatie van de betrokken ‘rondtrekkende daders’ gevormd wordt en hoe dit gerelateerd kan worden aan mobiliteit en migratie. Gaat het hierbij om personen die hier slechts kort verblijf houden of een meer definitieve migratie beogen? En vooral, waar ligt het sociale zwaartepunt van de (criminele) contacten van deze daders met hun omgeving hier en in hun thuisland?

Door enkel de diefstallen en de plegers ervan te bestuderen, krijgt men slechts een gefragmenteerd beeld van het fenomeen en de sociale organisatie van de betrokkenen (Balthau, 2006). Het onderzoek waarover dit artikel rapporteert, heeft getracht dit op te vangen door verder te kijken dan de gepleegde diefstallen en ook expliciet oog te hebben voor de (criminele) samenwerking en achterliggende activiteiten om de inbedding van deze groepen in West-Europa beter te begrijpen. Dit verder kijken is vorm gegeven door expliciete aandacht voor de helingnetwerken van deze groepen. Heling levert immers informatie op over de sociale organisatie van daders en hun samenwerkingsverbanden met de omgeving. Heling was voor ons dan ook de bril om de studie van de structuur en sociale organisatie van deze groepen te analyseren. Het is bovendien een belangrijk aspect in de criminele keten omdat het de verbinding vormt tussen verschillende criminele groepen (Elzinga & De Wit, 1996; Hill, 1992; Stoele, 2007, 117) en helingnetwerken fungeren ook als sociale netwerken (Mawby, 2001, 69). Heling verschaft ons informatie over wat er met de goederen gebeurt na de diefstallen. Daardoor legt het de contacten van deze daders bloot en vormt het de activiteit bij uitstek om de sociale omgeving van deze daders te onderzoeken en te lokaliseren.

Methodologie

De beoogde informatie betrof de aard van de samenwerkingsverbanden en de achterliggende activiteiten van deze dadergroepen. Deze informatie is tijdens politieel onderzoek veelal minder belangrijk dan de informatie met betrekking tot eigenlijke eigendomsdelicten. Hieruit volgt dat deze gegevens zich slechts in mindere mate in de strafdossiers van deze daders bevinden. Daarom werd voor een alternatieve werkwijze geopteerd en werden een aantal daderinterviews gevoerd. In de interviews die wij voerden werden veroordeelde helers ondervraagd die deel uitmaakten van een rondtrekkende dadergroep. In samenspraak met de Belgische Federale Politie werd een aantal daders geselecteerd die lid uitmaakten van een

dergelijke groep en die bovendien een sleutelrol vervulden in de achterliggende activiteit van heling.

Initieel werden 60 potentiële respondenten geselecteerd. Het betrof hierbij Oost-Europese daders die als helers betrokken waren bij eigendomsdelicten. Deze betrokkenheid bleek uit een veroordeling. Er werd gekozen voor Serviërs en Roemenen omdat zij in België de belangrijkste nationaliteiten bij rondtrekkende daders uitmaken (FOD Justitie e.a., 2007, 11). Door de potentiële respondenten tot twee nationaliteiten te beperken, kon een grotere uniformiteit bekomen worden, bijvoorbeeld door het aantal tolken te beperken waarmee werd samengewerkt. Om verschillende redenen konden we slechts een beperkt deel van de daders bereiken. Op basis van de penitentiaire fiches werden 17 daders van de lijst geschrapt, bijvoorbeeld omdat zij zich niet in de gevangenis bevonden of niet definitief veroordeeld waren. In dit laatste geval betekende dit dat zij na een eerdere veroordeling – op basis waarvan zij tot de mogelijke respondenten behoorden – reeds opnieuw waren gearresteerd in het kader van een andere strafzaak. Voor negen daders werd de toestemming van de bevoegde magistraten niet tijdig verkregen. Slechts voor 34 potentiële respondenten kon de gevangenis gecontacteerd worden. In deze fase vielen nog 24 daders af. Dit kon zijn omdat zij in de tussenperiode van het vervullen van administratieve voorwaarden reeds in vrijheid waren gesteld (vijf personen), omwille van de penitentiaire veiligheid (twee personen) of omdat zij niet wensten mee te werken met het onderzoek (17 personen). De beperkte medewerking is ons inziens te verklaren door een combinatie van factoren. Naast de administratieve klok die tikte, ging het om een daderpopulatie die, zo blijkt uit de politiepraktijk, niet bekend staat als spraakzaam. Door de taalbarrière wordt dit extra bemoeilijkt. Het was derhalve minder eenvoudig deze daders te bevragen dan het geval was bij andere, gelijkaardige onderzoeken (zie Bennett & Wright, 1984; Mawby, 2001; Verwee e.a., 2007 voor enkele voorbeelden). De selectie van de respondenten gebeurde dus niet willekeurig. Enkel daders die veroordeeld waren en die bovendien wilden meewerken met het onderzoek kwamen in aanmerking. De resultaten kunnen dus niet veralgemeend worden, maar hebben wel het voordeel dat daders weinig motivatie hadden om te liegen. Zij konden immers eenvoudigweg hun medewerking weigeren.

De gevangenis als onderzoekssetting heeft een aantal voor- en nadelen (Staring & Kroese, 1991, 113). De voordelen kunnen vooral gezocht worden in het feit dat de respondenten steeds bereikbaar zijn en tijd hebben om de onderzoeker te woord te staan. Nadelen hebben vooral te maken met het verkrijgen van de nodige toestemmingen, waarmee vaak kostbare tijd verloren gaat, en de moeilijkheid om een vertrouwelijk gesprek aan te knopen. We stelden

meermaals vast dat daders bij de aanvang van het gesprek zeer argwanend bleken, maar doorgaans evolueerde dit positief. Inhoudelijk zijn er weinig bezwaren tegen het voeren van gesprekken in de gevangenis, de resultaten verschillen doorgaans niet noemenswaardig met interviews buiten de gevangenis (Deakin e.a., 2007, 55; Kleemans e.a., 2008, 326; Shover, 1972, 541).

De onderzoekspopulatie bestond dus uit tien daders die in de gevangenis werden bevestigd. Het waren allemaal mannen, hun leeftijd varieerde tussen 28 en 45 jaar. De helft van hen was reeds meerdere malen veroordeeld in België. Tijdens deze interviews werd specifiek gevraagd naar de praktische aspecten van heling, maar ook de achterliggende structuur van deze groepen kwam aan bod. Het ging om daders uit Roemenië en Servië.

Het aantal respondenten was beperkt. Toch menen wij dat de resultaten relevant zijn. In de eerste plaats ging het om daders die sleutelfuncties vervulden. Door deze functie vormden zij vaak een brug tussen verschillende dadergroepen en sommigen konden daarom informatie verschaffen over verschillende groepen en strategieën. Daarnaast werd, ter triangulatie, door de Belgische Federale Politie een parallel onderzoek uitgevoerd naar 34 politionele dossiers (Dubois, 2009). De resultaten van beide onderzoeken waren in hoofdzaak dezelfde. Ondanks het beperkte aantal daders menen wij daarom dat deze populatie ons waardevolle informatie kan verschaffen. Desalniettemin kunnen hier geen veralgemeningen aan gekoppeld worden. De daders bevonden zich immers in de gevangenis op basis van een definitieve veroordeling. Het is echter niet ondenkbaar dat meer flexibele criminelen minder vaak gearresteerd worden en daarom moeilijker te bereiken zijn (Eck, 1995, 74; Eck & Weisburd, 1995, 16). Daarenboven kon het gesprek slechts plaatsvinden op vrijwillige basis (Bachman & Schutt, 2008, 211-212; Silverman, 2001, 271). Aangezien de opdrachtgever de federale politie was, is deze vrijwilligheid extra belangrijk om weerbaar te zijn tegenover de macht die uitgaat van officiële instanties (Hollway & Jefferson, 2000, 94). Met betrekking tot de rondtrekkende dadergroepen worden verschillende typologieën onderscheiden, gaande van sterk gestructureerde groepen tot losse samenwerkingsverbanden (Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, 2007, 67-68). We moeten rekening houden met de mogelijkheid dat leden van deze gestructureerde groepen minder snel bereid zijn om mee te werken, hetzij onder invloed van een zwijgplicht, hetzij uit angst voor represailles. Om dit effect te beteugelen werd steeds vooropgesteld dat de onderzoekers niet op zoek waren naar namen van medeplichtigen of achtergrondinformatie die groepsleden zou kunnen identificeren. Daarnaast komt het vaak voor dat daders die slechts korte tijd in België verblijven (en bijvoorbeeld gebruik maken van

hit-and-run tactieken) na een gedeelte van de straf worden gerepatriëerd, waardoor zij slechts gedurende een heel korte periode tot de mogelijke doelpopulatie behoren.

Achtergrond: Oost-Europese dievenbendes in België en Nederland

Eind 2004 en begin 2005 teisterde een zeer actieve dievenbende grote delen van België. De bende opereerde vanuit Antwerpen en werd verdacht van ongeveer 500 delicten. Ze besloeg hierbij een actieradius die nagenoeg het gehele Belgische grondgebied omvatte: van de kust tot Luik, van Bergen tot Tongeren. Het onderzoek leidde naar feiten die reeds aan het eind van de jaren negentig door deze groep werden gepleegd. In dit dossier kwam een groep in beeld van een twintigtal personen van ex-Joegoslavische afkomst die zich schuldig gemaakt hadden aan allerlei vormen van eigendomsriminaliteit, gaande van woninginbraken tot ramkraken en voertuigdiefstallen. Sommige daders hadden meer dan 40 feiten achter hun naam staan. Het onderzoek verliep niet zonder slag of stoot, maar op het einde van de rit werd in totaal 68 jaar gevangenisstraf ten aanzien van de leden van deze bende gevonnist (Boudry, 2006).

Het dossier vormt slechts een van de voorbeelden van een crimineel fenomeen dat men sinds meer dan een decennium bestrijdt. Hoewel deze bendes in zowel België als Nederland opduiken en worden beschreven, lijkt men in België meer beleidsmatige aandacht aan het fenomeen te besteden dan in Nederland. Vooraleer hier conclusies aan vast te koppelen op het gebied van omvang of ernst van het probleem, is het belangrijk twee zaken voor ogen te houden. In de eerste plaats kent België een gecentraliseerde aanpak ter bestrijding van deze criminele groepen. De Centrale Directie van strijd tegen criminaliteit tegen goederen van de Federale Politie speelt hierin een vooraanstaande rol, samen met het Federaal Parket. Deze gecentraliseerde aanpak zorgt ervoor dat het begrip ‘rondtrekkende daders’, zoals deze groepen in België genoemd worden, de politiepraktijk overstijgt en weerklank vindt in het strafrechtelijk beleid (Federale Politie, 2004, 2008; FOD Justitie e.a., 2007; *Kadernota integrale veiligheid*, 2004). Betreffende eigendomsdelicten worden rondtrekkende dadergroepen als belangrijkste prioriteit gezien (Federale Politie, 2008, 7, 18), wat een niet mis te verstaan *statement* vormt met betrekking tot vastberadenheid om deze bendes te bestrijden. In Nederland kent men zulke gecentraliseerde aanpak slechts in mindere mate. Terwijl het fenomeen in 2004 nog als beperkt beschouwd werd (Korps Landelijke Politiediensten, 2004, 46-47), heeft het meest recente *Nationaal Dreigingsbeeld Georganiseerde Criminaliteit* wel een volwaardig hoofdstuk aan deze groepen gewijd. Dit

betekent echter niet dat het fenomeen in Nederland slechts later kon worden vastgesteld dan in België. Bovenkerk (2001, 115-116) maakte al melding van dergelijke criminele verschijningsvormen. Ook op regionaal en bovenregionaal vlak werd dergelijke groepen reeds bestudeerd, in het bijzonder in Noordoost-Nederland, met name in het project Polaris (Van der Laan & Weenink, 2005). Dit betekent uiteraard niet dat dit fenomeen tot deze regio beperkt blijft (Spapens & Fijnaut, 2005, 83-86). Men heeft er voor geopteerd om de strijd tegen deze bendes in hoofdzaak op operationeel niveau te voeren en over te laten aan de regionale en bovenregionale rechte teams. Zonder enig oordeel te willen vellen over deze keuze vanuit operationeel oogpunt, kan men stellen dat een dergelijke (boven)regionale aanpak het niet makkelijk maakt om een globaal beeld te krijgen van een criminaliteitsfenomeen (Bovenkerk, 2001, 114).

Een tweede element is de inhoud van de definitie. De Belgische definitie vereist dat deze bendes ‘opereren of aangestuurd worden vanuit het buitenland of de grote agglomeraties’ (FOD Justitie e.a., 2007, 14; *Kadernota integrale veiligheid*, 2004). Een langdurig of zelfs permanent verblijf in het land neemt niet weg dat deze bendes onder de noemer rondtrekkende dadergroepen kunnen vallen en men besteedt zelfs specifieke aandacht aan sedentaire dadergroepen. In Nederland lag de nadruk lange tijd op het gebruik van een *hit-and-run* tactiek (Boersma, 2006, 41; FOD Justitie e.a., 2007, 15; Van der Laan & Weenink, 2005, 13), wat impliceert dat het verblijf ter plaatse van beperkte en zelfs korte aard is. Daarenboven werd inzake mobiel banditisme vooral aandacht besteed aan Poolse en Litouwse bendes (Pool, 2003; Weenink e.a., 2004, 179-192). Vanwege deze nauwere kijk op het fenomeen behoeft het geen verwondering dat de omvang van het fenomeen als beperkter kon beschouwd worden. Slechts meer recentelijk werd in het kader van het *Nationaal Dreigingsbeeld Georganiseerde Criminaliteit* ook in Nederland afstand genomen van dit zeer tijdelijke verblijf en heeft men dit opengetrokken naar in Nederland gevestigde criminele samenwerkingsverbanden die bovenregionaal opereren (Korps Landelijke Politiediensten, 2008, 146). De kenmerken van de respondenten in dit onderzoek sluiten in hoofdzaak aan bij de in België gehanteerde omschrijving. Deze wordt ruim ingevuld en omvat dus ook de daders die in Nederland onder de term ‘mobiel banditisme’ worden begrepen.

Het schatten van de omvang van het fenomeen is bijzonder moeilijk. Naast de hierboven vermelde invloed van de definitie en de manier waarop het probleem wordt aangepakt, kunnen misdrijven slechts aan mobiele bendes toegeschreven worden wanneer men verdachten in beeld heeft. Voordien bestaat slechts een vermoeden. De feiten die zij plegen –

het gaat om eigendomsdelicten zoals woninginbraken, ramkraken, inbraken in bedrijven en overvallen – worden immers niet exclusief door deze bendes gepleegd. Voor niet-opgehelderde feiten is het met andere woorden een schier onmogelijke opdracht om vast te stellen of zij het werk zijn van dergelijke bendes. Zelfs al kan men vermoedens uitspreken op basis van modus operandi en/of doelwitkeuze, zekerheid bieden deze methodes niet.

De gebruikte term, hetzij ‘rondtrekkende daders’, hetzij ‘mobiel banditisme’, verwijst in de eerste plaats naar de grote actieradius van deze bendes (Ponsaers, 2004; Van Daele e.a., 2008). Dit vinden we eveneens in de definitie terug. Enkele opmerkingen zijn hierbij op hun plaats. Zo is de algemene mobiliteit de laatste decennia drastisch toegenomen. Vervoers- en communicatiemiddelen hebben mensen steeds dicht bij elkaar gebracht, zowel binnen als buiten de landsgrenzen (Bruggeman, 2007, 163; Bruinsma, 2000, 3-4). Specifiek voor België en Nederland geldt daarenboven dat zij fungeren als toegangspoort tot Europa: deze landen beschikken over een zeer dicht wegennetwerk, de havens van Rotterdam en Antwerpen vormen de belangrijkste van Europa en ook de luchthavens van Schiphol en Zaventem dragen bij tot een grote in- en uitstroom van mensen en goederen (Siegel & Bovenkerk, 2000, 433). Het spreekt voor zich dat deze toegenomen mobiliteit ook voor daders geldt. Het fenomeen van de rondtrekkende dadergroepen vormt hierbij slechts een van de mogelijkheden die gecreëerd worden door de toenemende mobiliteit (Bruggeman, 2007).

Daarenboven is mobiliteit een subjectief gegeven. Wanneer daders als mobiel worden gekenmerkt is dit op basis van subjectieve criteria. Een mogelijk gehanteerd criterium vanuit strafrechtelijk oogpunt is het kruisen van landsgrenzen, maar zelfs dan geldt de vraag hoe vaak zij dit moeten doen om als ‘mobiel’ te worden beschouwd (Fijnaut, 1998, 6). Daarenboven is mobiliteit geen exclusief gegeven. Hoewel bepaalde criminele activiteiten als mobiel kunnen worden beschouwd, kunnen de daders die hiervoor verantwoordelijk zijn en de figuren die ondersteunende activiteiten verzorgen, in hoofdzaak lokaal opereren (Fijnaut, 1998, 8).

Tot slot vormt deze grote actieradius geen unicum. Reeds in de achttiende eeuw vormden de bendes van de zogeheten Bokkenrijders een vorm van criminaliteit waarbij een grote actieradius werd gehanteerd (Augustus, 2000; Blok, 1992; Crott, 1990; De Ruyver, 2001). Meer recentelijk teisterden de zogeheten ‘Kappabendes’ de Frans-Belgische grensregio, waarbij zij gelijkaardige modi operandi vertoonden, althans wat inbraken in commerciële gebouwen betreft. Hun belangrijkste troeven waren het snel handelen, het gebruik van valse identiteiten, grensoverschrijding, een grote actieradius, het opereren langs de grote verkeersassen en het halsstarrig ontkennen van de gepleegde feiten (Bruggeman e.a., 1991,

142). Deze strategieën worden stuk voor stuk ook bij de rondtrekkende daders vastgesteld. Ook de grensregio met Duitsland is reeds langer een doelwit voor criminelen, en het gaat hierbij ook om andere types daders dan Oost-Europese bendes (Spapens & Fijnaut, 2005, 82-83). Ietwat van een andere orde, maar desalniettemin ook een vorm van mobiele criminaliteit, zijn de zogeheten ‘dacoities’ uit India. Hierbij pleegden groepen daders gewelddadige overvallen in andere dorpen en kasten dan de hunne (Rossmo, 2000, 188-189; Sarangi & Youngs, 2006, 108).

Omwille van deze elementen werd mobiliteit niet als voorwaarde voorop gesteld bij de selectie van de respondenten. Het zou ons immers dwingen om een arbitraire en discutabele grens te trekken met betrekking tot mobiliteit. Daarenboven blijkt dat Oost-Europese daders van eigendomsdelicten vaak mobiel zijn (Van Daele e.a., 2008) en zegt het gedrag en de mobiliteit van helers weinig over de mobiliteit van dieven.

Helingnetwerken

Bij de daders die wij konden bevragen in het kader van het huidige onderzoek viel in hoofdzaak de flexibiliteit en snelheid op waarmee de goederen werden gehaald. De buit betrof doorgaans goederen die beantwoorden aan het acroniem CRAVED (Clarke, 1999), wat betekent dat het ging om goederen die makkelijk te verbergen (*concealable*), te verwijderen (*removable*), beschikbaar (*available*), waardevol (*valuable*), te gebruiken (*enjoyable*) en te verkopen (*disposable*) zijn. Voorbeelden van dit type goederen zijn geld en juwelen, maar ook kleine elektronica zoals gsm's, laptops, fototoestellen behoren tot deze categorie en werden vermeld als favoriete buit. Behalve een minderheid die werd bewaard voor eigen gebruik werden deze goederen verkocht.

Enerzijds waren er groepen die deze goederen in het thuisland verkochten. Zij sloegen de buit tijdelijk op, vaak in hun verblijfplaats, om vervolgens de trip naar het land van herkomst aan te vatten. Voor deze trip gebruikten zij eigen vervoer of huurden zij een vervoer in. Deze voertuigen werden volgestouwd met goederen en in het land van herkomst verkocht. Soms werd er ook een ingehuurde chauffeur mee betaald, maar meestal gingen deze goederen naar de thuisbasis van de daders. Het aantal respondenten dat deel uitmaakte van een dergelijke groep was beperkt, maar dit werd deels opgevangen doordat een van de bevroegde personen een chauffeur was die kennis had over verschillende dadergroepen. De familie speelde vaak een actieve rol bij de heling. Wanneer de goederen werden opgestuurd zonder dat de daders zelf de reis maakten, werd de familie op de hoogte gebracht van de komst van de goederen.

Het doorverkopen van de goederen bleek geen moeilijkheden met zich te brengen: nagenoeg alle respondenten gaven aan dat iedereen wel wist hoe hij goederen op de zwarte markt kwijt kon raken. Daarnaast zou het zelfs mogelijk zijn gestolen goederen, wanneer zij helemaal nieuw zijn, via het legale circuit van kleinhandelaars aan de man te brengen. Gezien het gemak waarmee goederen in het thuisland kunnen worden verkocht en het feit dat familieleden vaak op de hoogte zijn, menen we te kunnen stellen dat er sprake is van een ernstige economische *pushfactor* in het land van herkomst om deze criminaliteit te plegen.

Anderzijds verkochten de meeste respondenten hun goederen in België. Hoewel het doorgaans om hetzelfde type goederen ging als bij de eerste groep daders, is de manier waarop zij geheeld worden anders. Deze daders legden informele contacten met personen die zij hier hadden leren kennen. Een belangrijke rol was hierbij weggelegd voor bars. Deze bleken een uitgelezen plaats om goederen te kunnen kopen en verkopen. In de eerste plaats varieerde het aantal gefrequenteerde bars. Soms werd steeds hetzelfde café bezocht, andere personen waren bekend in meerdere bars. Daarnaast stelden we verschillende rollen van de cafés zelf vast. In sommige gevallen fungeerde het etablissement slechts als ontmoetingsplaats: er werden afspraken gemaakt en eventueel discreet goederen verhandeld. In andere gevallen werden de goederen verkocht aan vaste klanten en was het personeel hiervan op de hoogte. Tot slot bleek een aantal caféhouders of medewerkers van de bar actief betrokken te zijn bij heling, in die mate dat zij sporadisch of zelfs systematisch goederen opkochten. Ook heling die binnen politionele onderzoeken wordt gezien als internationale heling – het gaat hierbij om heling in andere landen dan het land van herkomst of het land waar de feiten worden gepleegd – kan hier soms op teruggebracht worden. Een respondent verkocht zijn gestolen goederen aan een Nederlander die hij ook in een van deze (Belgische) cafés had leren kennen. Hoewel het hier strikt genomen gaat om een vorm van internationale heling, is de structuur zeer gelijklopend met andere voorbeelden van lokale heling.

De goederen die gestolen werden, zijn voor beide types heling gelijkaardig. Het gaat in hoofdzaak om juwelen en kleine elektronica. De prijzen die omgingen zijn eveneens vergelijkbaar en bedroegen ongeveer een vijfde tot een derde van de originele nieuwprijs, afhankelijk van de staat van het product. Voor ongebruikte producten kon bij uitzondering de helft van de oorspronkelijke kostprijs worden gevangen. Dit komt tevens overeen met prijzen die in de literatuur over heling worden teruggevonden (Stoele, 2007, 132; Walsh, 1977, 72). Ook de aard van de helingnetwerken is nagenoeg gelijk. Het gaat in hoofdzaak om flexibele, informele netwerken. Een groot verschil is echter de snelheid en flexibiliteit waarmee goederen verkocht werden. De verkoop van goederen in het land van herkomst vergde een

nauwere organisatie en meer systematiek, terwijl goederen die hier geheeld werden op een flexibelere ad hoc basis werden verkocht. Het transport naar het thuisland vormde ook een activiteit van de gehele groep, terwijl heling ter plaatse een activiteit vormt van de individuele dader.

Sociale organisatie

Twee belangrijke vormen van heling kwamen in het onderzoek naar voor: heling in het land van herkomst en heling in West-Europa. Hoewel heling slechts een beperkt aspect van deze rondtrekkende dadergroepen belicht, bleek zij gelieerd te zijn aan de bredere achtergrond waarbinnen deze daders opereren. Ook de motivatie om naar West-Europa te komen en de wijze waarop dit gebeurde werd gepeild. Daders die de gestolen goederen heelden in het thuisland, hadden daar doorgaans nog steeds het zwaartepunt van hun activiteiten. Een van de respondenten betrof een persoon die systematisch personen en goederen vervoerde tussen het land van herkomst en West-Europa. Het ging hierbij steeds om kleine groepen die voor een relatief korte periode (enkele dagen tot enkele maanden) in België verbleven, waarna zij met hun buit terugkeerden naar het thuisland. Dergelijke expedities werden verschillende malen herhaald. Hun verblijf hier was merkbaar gericht op korte periodes: zij verbleven veelal in kleine appartementen, verlaten panden of goedkope hotels. Het comfort dat zij hier genoten was minimaal. Verder werden weinig of geen inspanningen gedaan om hier sociale relaties op te bouwen. In de typologie die Von Lampe aanhaalt, gaat het hierbij om *foreign based networks*: zij hebben geen ondersteunende structuren in het land waar zij opereren (Von Lampe, 2004, 245). Vaak werd getracht in alle discretie te opereren, waarbij alles in het teken stond van snelle winsten maken. Weliswaar werd met de winst een beter leven opgebouwd, maar de basis van dit leven bevond zich nog steeds in het thuisland. Voor deze daders was criminaliteit het belangrijkste motief om naar West-Europa te komen. Gezien hun korte verblijf in West-Europa ontbreekt bij deze daders elke lokale inbedding (zie ook Von Lampe, 2004, 246).

Daarnaast ontmoetten we daders die wel langer in West-Europa verbleven. Zij waren om economische of politieke redenen gemigreerd, soms gevolgd door hun familie. Zij hadden gereisd met behulp van mensensmokkelaars of uit eigen beweging (Kyle & Siracusa, 2005). De redenen om naar België te komen waren niet altijd duidelijk. Sommigen waren overgeleverd aan de bestemming die bepaald was door mensensmokkelaars, voor anderen volstond elk West-Europees land. Wanneer de redenen wel duidelijk waren, ging het in

hoofdzaak om geruchten die zij hadden opgevangen als zou België zich goed lenen om asiel aan te vragen en werk te vinden, of – met name voor Roemeense daders – dat men in België Frans spreekt (zie ook Sandu, 2005, 564). Deze daders bouwden hier een leven op. Zij huurden een bescheiden woning en trachtten in eerste instantie werk te vinden. Veelal slaagden zij hier behoorlijk vlot in. Het ging hierbij om allerlei zwartwerk, vaak in de bouwsector of automechanica en -handel. Dit werk was van korte duur, wat inhoudt dat zij steeds nieuwe jobs moesten zoeken. Gedurende het verblijf bouwde men hier ook informele sociale relaties op. Zij leerden deze personen bijvoorbeeld kennen omdat zij in hetzelfde gebouw woonden of terwijl zij op zoek waren naar werk. Een andere belangrijke ontmoetingsplaats waren de eerder vermelde bars. De respondenten gaven aan dat zij al snel wisten in welke bars zij landgenoten konden treffen en deze bars functioneerden dan ook als faciliterende factoren voor sociale relaties en heling. Hoewel zij hier soms met deze personen in hetzelfde gebouw woonden of afkomstig waren uit dezelfde streek, betekent dit naar eigen zeggen niet dat zij deze personen al kenden voor zij naar België kwamen. Deze bars golden als *convergence settings* of ontmoetingsplaatsen bij uitstek. Zij ontmoetten er mogelijke compagnons. Doordat het vaak om bars ging die in hoofdzaak door landgenoten werden bezocht, konden zij er elkaar leren kennen zonder al te veel bemoeienis van buitenstaanders. Zij gaven aan al snel aan de praat te raken met landgenoten, omdat deze zich vaak in dezelfde situatie bevonden en bovendien dezelfde taal spraken. Op die manier werd aan de belangrijkste voorwaarden van succesvolle ontmoetingsplaatsen voldaan en konden daders makkelijk gemotiveerde mededaders vinden. In deze bars konden daders hun sociale contacten enige vorm van standvastigheid en continuïteit geven. Deze werkwijze is ook terug te vinden in andere literatuur over ontmoetingsplaatsen en samenplegen (Felson, 2003, 157-158; Tremblay, 2004). Opmerkelijk was wel dat de daders hun criminele feiten doorgaans niet dicht bij deze plaatsen pleegden (zie ook Van Daele & Vander Beken, 2009, 2010; Van Daele e.a., 2008).

Bij het uitbouwen van deze relaties raakten deze personen steeds vaker betrokken bij criminele activiteiten. De bars fungeerden met andere woorden als sociale en criminele ontmoetingsplaatsen (Felson, 2006, 10). De personen waarmee deze daders criminele feiten pleegden waren in hoofdzaak van dezelfde nationaliteit. De taalgebonden isolatie die door Von Lampe in zijn studie naar wat hij subculturele netwerken noemt, wordt aangehaald (Von Lampe, 2004, 246-247) speelde ook bij de bevraagde daders een rol. Getuige daarvan zijn onder meer de vele contacten die zij vlot met elkaar leggen en de noodzaak voor de onderzoekers om een tolk te gebruiken bij de interviews.

Het gaat doorgaans om informele criminele netwerken. Typisch aan zulke netwerken is dat zij niet standvastig zijn (Ruggiero, 1996, 5-6; Shelley, 1999). Het kan zelfs gaan om een geheel van dyadische relaties (Von Lampe, 2001), waarbij daders geen weet hebben van de contactpersonen van andere daders. Respondenten gaven dan ook aan verbaasd te zijn dat zij tijdens hun proces samen werden veroordeeld met personen die zij nog nooit hadden gezien. Dit lijkt de bevinding te bevestigen dat de organisatie van deze bendes doorgaans horizontaal en beperkt (Bruinsma & Bernasco, 2004) is. Er waren weinig aanwijzingen dat het om werkelijk georganiseerde groepen ging, iets wat ook in vorig onderzoek werd vastgesteld (Van San e.a., 2002).

Al snel werd duidelijk dat, samen met de heling, de sociale organisatie van de bevroegde rondtrekkende daders niet steeds dezelfde was. Hoewel het op het eerste zicht om een gelijkaardig fenomeen gaat, zijn de achterliggende patronen in belangrijke mate verschillend. Het aanvaarden en kaderen van deze diversiteit is belangrijk, wil men hier conclusies uit trekken (Von Lampe, 2004, 253).

In het eerste geval ging het om personen die gedurende een korte periode in West-Europa verbleven, waarvoor het verwerven van snelle winsten vooropstond en die er zich van bewust waren dat deze winsten zouden verkregen worden door crimineel gedrag. Omdat zij soms enkele weken of zelfs maanden in West-Europa verbleven, menen wij dat *hit-and-run* een te enge omschrijving vormt. Echter, zij hadden geen ambitie om het zwaartepunt van hun leven naar West-Europa te brengen.

In het tweede geval ging het om personen die migreerden naar West-Europa, vaak om economische of politieke motieven, en die hier vervolgens hun leven wilden opbouwen. Doorgaans verbleven zij al verschillende jaren in West-Europa. Toch moet gezegd dat zij veelal geen deel uitmaakten van de grote migratiegolven na de val van de Berlijnse muur (zie ook Korps Landelijke Politiediensten, 2004, 38-40; Wong, 2005, 74-76). De opkomst van dit criminele fenomeen is al sinds halverwege de jaren '90 aan de gang en beperkt zich dus evenmin tot de periode na de grote EU-uitbreiding in 2004. Verschillende respondenten gaven aan ook eerder over manieren te kunnen beschikken om naar West-Europa te reizen, hetzij met behulp van mensensmokkelaars, hetzij door het omkopen van douaneambtenaren. De laatste jaren is het voor deze daders makkelijker geworden om naar West-Europa te reizen. Dit maakt dat zij nog meer en makkelijker geconfronteerd worden met de verschillende levensstandaarden tussen Oost- en West-Europa. Precies dit verschil bleek voor deze personen een doorslaggevende factor, meer nog dan hun armoede op zich. De confrontatie

met deze verschillen werd ook in ander onderzoek vastgesteld (Kyle & Siracusa, 2005, 156). Een van de respondenten verwoordde het als volgt:

“Dat is zoals een klein kind dat je aan de arm neemt en dat je binnenloodst in een speelgoedwinkel of in een snoepwinkel, en je zegt: “Kijk maar rond maar je mag niks opeten of je mag niks aanraken of je mag met niks spelen”.

Eenmaal aangekomen in West-Europa bouwden zij hier informele relaties op en onder invloed van deze sociale netwerken raakten zij betrokken bij criminele activiteiten. Omdat criminaliteit hierbij een gevolg was van de migratie en slechts in een latere fase werd gepleegd, kunnen we bij deze daders spreken van migratiecriminaliteit. Criminaliteit was voor hen slechts een van de manieren om geld te verdienen en een beter leven op te bouwen. Door gestolen goederen te verkopen en eventueel ook zelf diefstallen te plegen, konden zij hun financiële situatie verder verbeteren.

Migratiestromen als dusdanig kunnen doorgaans niet gekoppeld worden aan vormen van systematische of georganiseerde criminaliteit. Enige uitzondering hierop vormt mensenhandel, waarbij grensoverschrijding een constitutief element van de criminele handeling uitmaakt (Bort, 2002). Hierbij geldt wel dat het niet de migrant is die als crimineel kan worden bestempeld, maar de persoon die de mensenhandel organiseert. Het is ook in deze bijdrage niet de bedoeling om migratie en criminaliteit onlosmakelijk aan elkaar te koppelen. Omdat deze tweede groep daders aangaf hier eerst werk gezocht te hebben en zij pas na verloop van tijd in de criminaliteit terechtkwamen, durven we stellen dat het plegen van diefstallen niet gekoppeld is aan de migratie van deze personen maar aan de ontmoetingsplaatsen waar zij zich nadien begeven.

Tussen de respondenten blijkt met andere woorden een zekere verscheidenheid schuil te gaan, welke reeds kon worden vastgesteld bij het bevragen van een beperkt aantal daders. Dit fenomeen omvat enerzijds daders die opereerden vanuit een *hit-and-run* perspectief en waarvoor criminaliteit het belangrijkste motief was om West-Europa te frequenteren. Anderzijds kwamen een aantal daders ook naar hier als migranten, met economische, politieke en/of praktische drijfveren. Het opbouwen van een beter leven was voor hen essentieel en criminaliteit vormde hier slechts een middel toe. Doordat zij hier vaak geen legale mogelijkheden hadden om te werken, werd de confrontatie met de West-Europese levensstandaarden hard en de verleiding (te) groot. Een dergelijk verschil vinden we ook terug met betrekking tot andere vormen van migratie (Dustmann, 2000).

De verscheidenheid tussen de verschillende daders maakt ook duidelijk dat de gehanteerde terminologie niet eenduidig is. De term ‘rondtrekkende daders’ lijkt te impliceren dat deze groepen een flexibele levensstijl hanteren zonder vaste verblijfplaats. Nochtans blijkt dat de meeste daders een relatief vast ankerpunt hebben, hetzij in West-Europa als migranten, hetzij in het thuisland als zij een hit-and-run tactiek hanteren. Ook de term ‘mobiel banditisme’ schiet enigszins tekort, omdat de mobiliteit niet uitsluitend aan de eigenlijke criminaliteit kan gekoppeld worden.

Conclusie

Dit artikel rapporteert over een daderbevraging die gevoerd werd bij een aantal leden van Oost-Europese dievenbendes die als ‘rondtrekkende daders’ worden benoemd. We interviewden hen in eerste instantie over de helingpraktijk. Heling fungeerde als een ingang om meer zicht te krijgen op de sociale organisatie van dergelijke daders. Hierbij kwam naar voor dat heling via informele kanalen plaats had en dat daders weinig problemen hadden om hun goederen aan de man te brengen. Dit laatste kan op twee aspecten teruggebracht worden. Ten eerste ging het om goederen die makkelijk te helen zijn, in hoofdzaak juwelen en kleine elektronica. Ten tweede kenden deze netwerken een grote flexibiliteit: de meeste daders beschikten over verschillende helers en vice versa. De contacten waren informeel en hadden veelvuldig plaats.

Aan de hand van deze helingpraktijken werden verschillende achterliggende structuren blootgelegd. Een deel van de daders komt voor korte periodes naar West-Europa zodat hun activiteit kan omschreven worden als mobiel banditisme. Zij trachten zo snel mogelijk maximale winsten te halen door middel van criminaliteit en transporteren de gestolen goederen veelal naar het thuisland om te verkopen. Deze daders hebben geen binding met West-Europa en het zwaartepunt van hun sociaal netwerk blijft in het land van herkomst liggen.

Andere daders komen wel voor langere tijd naar West-Europa. Zij hebben de ambitie om hier een beter leven op te bouwen en trachten zich hier als migranten te handhaven. Criminaliteit vormt hierbij slechts een van de manieren om geld te verdienen, maar wel een manier die snel resultaat oplevert. Door de problemen die zij kennen om hier voor langere tijd werk te vinden en omdat zij vaak land- en lotgenoten ontmoeten in specifieke bars, blijkt deze manier vaak de enige succesvolle manier te zijn om hun financiële situatie te verbeteren. Deze bars zijn bovendien de ontmoetingsplaatsen bij uitstek en vormen de basis voor de ontwikkeling van

deze netwerken. Hoewel het ook om Oost-Europese daders gaat die vaak een grote mobiliteit hanteren tijdens het plegen van de feiten, vertaalt dit zich bij deze daders niet in een stroom van criminele goederen of winsten naar Oost-Europa. Zowel de netwerken als de stroom van criminele opbrengsten benadrukken de lokale inbedding van deze daders in West-Europa. Zelfs een bevraging van een beperkt aantal daders maakt duidelijk dat eigendomsdelicten gepleegd door ‘mobiele daders’ een grote verscheidenheid herbergen als ook ingegaan wordt op aspecten die een zicht geven op de sociale organisatie van de betrokkenen. Door precies helers en dus sleutelfiguren in criminele netwerken te bevragen, konden op basis van slechts een tiental interviews heel wat inzichten worden bekomen die toelaten het fenomeen in het algemeen en de relatie ervan tot migratie in het bijzonder, beter te begrijpen. Aangezien, mede door de sterkere focus op de diefstallen, vanuit politiedossiers en -praktijk doorgaans erg moeilijk goede informatie beschikbaar is over helingpraktijken werd gekozen voor de interviews met de helers zelf. Interviews afnemen van veroordeelden is vaak erg ondankbaar en moeilijk. Administratieve formaliteiten, tijdsdruk (bijv. door een ‘plotse’ uitwijzing van respondenten), afhankelijkheid van bereidwillige respondenten en de taalbarrière, maken het werk erg tijdsintensief en grote samples onmogelijk. Toch menen wij dat zelfs een beperkte bevraging van helers zoals deze wij hebben gedaan, erg relevante en anders niet toegankelijke informatie naar boven kan halen om verdere inzichten te krijgen in eigendomsdelicten en de sociale organisatie en mobiliteit van de daarbij betrokken daders.

Literatuur

- Augustus, L. (2000). De mythe van de bokkerijders. *Maasgouw*, 119(4), 265-274.
- Bachman, R., & Schutt, R. (2008). *Fundamentals of research in criminology and criminal justice*. Los Angeles: Sage.
- Balthau, M. (2006). Rondtrekkende dadergroepen. Naar een geïntegreerde en integrale aanpak. In B. De Ruyver (Ed.), *Rondtrekkende dadergroepen. Grensoverschrijdend beleid*. Brussel: Politeia, 53-58.
- Bennett, T., & Wright, R. (1984). *Burglars on burglary*. Aldershot: Gower.
- Blok, A. (1992). *De bokkerijders. Roversbenden en geheime genootschappen in de landen van Overmaas (1730-1774)*. Amsterdam: Prometheus.
- Boersma, J. (2006). Polaris bestrijdt mobiel banditisme. In: Stichting Maatschappij Veiligheid en Politie (red.), *Tegenhouden van mobiel banditisme*. Dordrecht: SMVP, 41-44.
- Bort, E. (2002). Illegal migration and cross-border crime. Challenges at the eastern frontier of the European Union. In J. Zielonka (ed.), *Europe unbound. Enlarging and reshaping the boundaries of the European Union*. London: Routledge, 191-212.
- Boudry, K. (2006). De Venoen-case. In B. De Ruyver (red.), *Rondtrekkende daders. Grensoverschrijdend beleid*. Brussel: Politeia, 63-71.
- Bovenkerk, F. (2001). *Misdaadprofielen*. Amsterdam: Meulenhoff.

- Bruggeman, W. (2007). Mobiliteit vanuit daderperspectief, benaderd vanuit een criminologisch en politieel perspectief. In L. Vandenhove (red.), *Integrale veiligheid. Mobiliteit*. Brussel: Politeia, 163-196.
- Bruggeman, W., De Ruyver, B., & Zanders, P. (1991). *Grensoverschrijdende criminaliteit*. Gent: R.U.Gent - School voor Criminologie.
- Bruinsma, G. (2000). *Geografische mobiliteit en misdaad*. Leiden: Universiteit Leiden.
- Bruinsma, G., & Bernasco, W. (2004). Criminal groups and transnational markets. A more detailed examination on the basis of social network theory. *Crime, Law and Social Change*, 41(1), 79-94.
- Clarke, R. (1999). *Hot products. Understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods*. London: Home Office.
- Crott, J. (1990). Bokkerijders in genealogisch perspectief. De vildersfamilie Ponts-Bemelmans uit Hoensbroek. *Maaslandse Sprokkelingen*, 12(1), 1-20.
- De Raedt, E. (2006). Beeldvorming inzake dievenbendes: let's have insight to see inside. In: B. De Ruyver (red.), *Rondtrekkende dadergroepen. Grensoverschrijdend beleid*. Brussel: Politeia, 23-26.
- De Ruyver, B. (2001). Law & Order. De bokkenrijders. *De Standaard*, 30-7-2001.
- De Ruyver, B. (2006). Ten geleide. In B. De Ruyver (red.), *Rondtrekkende dadergroepen. Grensoverschrijdend beleid*. Brussel: Politeia, 5-8.
- Deakin, J., Smithson, H., Spencer, J., & Medina-Ariza, J. (2007). Taxing on the streets. Understanding the methods and process of street robbery. *Crime Prevention and Community Safety*, 9(1), 52-67.
- Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid (2007). *Jaarrapport 2007. Georganiseerde criminaliteit in België 2005-2006*. Brussel: Politeia.
- Dubois, S. (2009). *Criminele processen. Heling en buit bij rondtrekkende dadergroepen: een actualisatie* (Vertrouwelijk rapport). Brussel: Federale Gerechtelijke Politie.
- Dupuis, B. (2004). Rondtrekkende dadergroeperingen: de zon komt op in het oosten... *Inforevue*(Juni), 34-37.
- Dustmann, C. (2000). Temporary migration and economic assimilation. *Discussion Paper*, from <ftp://ftp.iza.org/dps/dp186.pdf>
- Eck, J. (1995). A general model of the geography of illicit retail marketplaces. In: J. Eck & D. Weisburd (eds.), *Crime and place*. Monsey: Criminal Justice Press, 67-93.
- Eck, J., & Weisburd, D. (1995). Crime places in crime theory. In: J. Eck & D. Weisburd (eds.), *Crime and place*. Monsey: Criminal Justice Press, 1-33.
- Elzinga, A., & De Wit, R. (1996). *Heling van gestolen auto's. Onderzoek onder daders van autodiefstal*. Den Haag: WODC.
- Federale Politie (2004). *Nationaal Veiligheidsplan 2004-2007*. Goedgekeurd door de Ministerraad op 30 maart 2004.
- Federale Politie (2008). *Nationaal veiligheidsplan 2008-2011*. Goedgekeurd door de ministerraad op 1 februari 2008.
- Felson, M. (2003). The process of co-offending. In: M. Smith & D. Cornish (eds.), *Theory for Practice in Situational Crime Prevention*, vol. 16. Monsey: Criminal Justice Press, 149-167.
- Felson, M. (2006). *The ecosystem for organized crime*. Helsinki: Heuni.
- Fijnaut, C. (1998). De mobiliteit van daders en internationale strafrechtelijke samenwerking in de Europese Unie. Een schets van het probleem *Liber amicorum Roger Blanpain*. Brugge: Die Keure, 3-14.
- FOD Justitie, FOD Kanselarij van de Eerste Minister, & FOD Binnenlandse zaken (2007). *De aanpak van de rondtrekkende dadergroeperingen. Een actualisatie*. Brussel: Federale Politie.

- Hill, R. (1992). Criminal receiving: the 'fence' as marketer. *Journal of Public Policy and Marketing*, 11(2), 126-134.
- Hollway, W., & Jefferson, T. (2000). *Doing qualitative research differently. Free association, narrative and the interview method*. London: Sage.
- Kadernota Integrale Veiligheid (2004). Ministerraad 30-31/03.
- Kleemans, E., Korf, D., & Staring, R. (2008). Mensen van vlees en bloed. Kwalitatief onderzoek in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(4), 323-336.
- Korps Landelijke Politiediensten (2004). *Oost-Europese criminaliteit en EU-uitbreiding. Verslag van een onderzoek voor het nationaal dreigingsbeeld zware of georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: Dienst Nationale Recherche Informatie.
- Korps Landelijke Politiediensten (2008). *Nationaal Dreigingsbeeld 2008. Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD.
- Kyle, D., & Siracusa, C. (2005). Seeing the state like a migrant. Why so many non-criminals break immigration laws. In W. Van Schendel & I. Abraham (Eds.), *Illicit flows and criminal things. States, borders, and the other side of globalization*. Bloomington: Indiana University Press, 153-176.
- Mawby, R. (2001). *Burglary*. Cullompton: Willan Publishing.
- Ponsaers, P. (2004). Rondtrekkende dadergroepen. Rationele Nederlandse criminologen en irrationele criminelen in Vlaanderen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49(1), 15-23.
- Pool, C. (2003). Hedendaagse migratie van Polen naar Nederland. *Justitiële verkenningen*, 29(4), 63-80.
- Rossmo, K. (2000). *Geographic profiling*. Boca Raton: CRC Press.
- Ruggiero, V. (1996). *Organized and corporate crime in Europe. Offers that can't be refused*. Aldershot: Dartmouth.
- Sandu, D. (2005). Emerging transnational migration from Romanian villages. *Current Sociology*, 53(4), 555-582.
- Sarangi, S., & Youngs, D. (2006). Spatial patterns of Indian serial burglars with relevance to geographical profiling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 3(2), 105-115.
- Shelley, L. (1999). Identifying, counting and categorizing transnational criminal organisations. *Transnational Organized Crime*, 5(1), 1-18.
- Shover, N. (1972). Structures and careers in burglary. *Journal of Criminal law, Criminology and Police Science*, 63(4), 540-549.
- Siegel, D., & Bovenkerk, F. (2000). Crime and manipulation of identity among Russian-speaking immigrants in the Netherlands. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16(4), 424-444.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction* (2nd ed.). London: Sage.
- Spapens, T., & Fijnaut, C. (2005). *Criminaliteit en rechtshandhaving in de Euregio Maas-Rijn, 1. De problemen van transnationale (georganiseerde) criminaliteit en de grensoverschrijdende politieke, justitiële en bestuurlijke samenwerking*. Antwerpen: Intersentia.
- Staring, R., & Kroese, G. (1991). Een kwestie van vertrouwen. Daderonderzoek in gevangenis. *Justitiële verkenningen*, 17(9), 112-138.
- Stoele, M. (2007). Helers over de markt van gestolen goederen. In D. Van de Mheen & P. Gruter (Eds.), *Helingspraktijken onder de loep. Impressies van helingcircuits in Nederland*. Den Haag: WODC, 91-138.
- Tremblay, P. (2004). Searching for suitable co-offenders. In R. Clarke & M. Felson (eds.), *Routine Activity and Rational Choice*. New Brunswick: Transaction Publishers, 17-36.

- Van Daele, S., & Vander Beken, T. (2009). Out of step? Mobility of 'itinerant crime groups'. In P. Van Duyne, S. Donati, J. Harvey, A. Maljevic & K. Von Lampe (eds.), *Crime, money and criminal mobility in Europe*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 43-70.
- Van Daele, S., & Vander Beken, T. (2010). Exploring itinerant crime groups. *European Journal on Criminal Policy and Research*.
- Van Daele, S., Vander Beken, T., & De Ruyver, B. (2008). Rondtrekkende dadergroepen. Een empirische toets. *Panopticon*, 29(4), 25-39.
- Van der Laan, F., & Weenink, A. (2005). *Eindrapportage van het project Polaris. Mobiel banditisme uit Polen en Litouwen*. Zwolle: Korps Landelijke Politiediensten.
- Van San, M., Snel, E., & Boers, R. (2002). *Woninginbrekers en zware jongens. Daders uit voormalig Joegoslavië in beeld*. Rotterdam: Risbo.
- Verwee, I., Ponsaers, P., & Enhus, E. (2007). *Inbreken is mijn vak. Textuur en praktijk van woninginbraak*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Von Lampe, K. (2001). Organisierte Kriminalität unter der Lupe. Netzwerke kriminell nutzbarer Kontakte als konzeptueller Zugang zur OK-Problematik. *Kriminalistik*, 55(7), 465-471.
- Von Lampe, K. (2004). Making the second step before the first. Assessing organized crime. *Crime, Law and Social Change*, 42(4-5), 227-259.
- Walsh, M. (1977). *The fence. A new look at the world of property theft*. Westport: Greenwood Press.
- Weenink, A., Huisman, S., & Van der Laan, F. (2004). *Misdaad zonder grenzen. Criminaliteitsbeeldanalyse Oost-Europa 2002-2003*. Zwolle: Korps Landelijke Politiediensten.
- Wong, D. (2005). The rumor of trafficking: border controls, illegal migration, and the sovereignty of the nation-state. In: W. Van Schendel & I. Abraham (eds.), *Illicit flows and criminal things. States, borders, and the other side of globalization*. Bloomington: Indiana University Press, 69-100.

Migration and itinerant crime groups

Starting a decade ago, police authorities in Western Europe have been dealing with (South)Eastern European gangs coming over to Western Europe. These gangs commit a large number of property crimes and are characterised by their high level of mobility. Yet, this raises questions as to how their mobility has to be interpreted: is it temporary, making them criminal tourists, or are there any migration mechanisms involved? This article is based on interviews with offenders charged with selling criminal goods (i.e. fencing). Fencing activities appear to take place either in Western Europe or in the countries of origin. Alongside these activities, their centre of social activity appears to be located in either one of them as well. This heterogeneity indicates there is little added value in combating *the* Eastern European crime gangs, because different offender types with a different background are involved.